

BOEKBESPREKINGEN

Leen Van Molle & Eliane Gubin, *Vrouw en politiek in België*, Lannoo, Tielt, 1998, 412p.

In 1998 was het precies 50 jaar geleden dat de Belgische vrouwen het recht kregen om parlamentsleden aan te wijzen. Reeds kort na de Eerste Wereldoorlog hadden ze het gemeentelijk stemrecht verworven, en konden ze zelf worden verkozen. Maar de wet van 27 maart 1948 was de kroon op het werk. Eindelijk formele gelijke politieke rechten, rijkelijk later dan in alle andere westerse landen. Het gouden jubileum van die heuglijke gebeurtenis is het afgelopen jaar in vele vormen gevierd, met een colloquium en tentoonstellingen, en ook de vrouwendag van 11 november '98 had als thema de paritaire democratie.

In het voorjaar van 1998 werd het boek "Vrouw en politiek in België" voorgesteld; de eerste historische studie over vrouwen in de Belgische politiek, die een gapende leemte opvult. "In ons land werd het algemeen stemrecht ingevoerd na de Eerste Wereldoorlog", is een zin in vele geschiedenis-handboeken. Ook op een hoger wetenschappelijk niveau zien we gebrek aan interesse en zelfs slordigheid. In z'n standaardwerk over de Belgische politieke geschiedenis dateert Theo Luykx de wet die het stemrecht voor vrouwen invoert zelfs verkeerd. Het pleit voor de *historicae* Van Molle en Gubin, respectievelijk van de K.U.Leuven en de ULB, én voor hun opdrachtgeefster minister van arbeid en gelijke kansenbeleid Smet, dat ze een flink stuk zijn opgeschoten in de ontginning van dat vrouwelijke politieke *terra incognita*. Het zal wel kloppen wat de auteurs herhaaldelijk stellen, nl. dat "de kwantitatieve ondervertegenwoordiging van vrouwen in de politiek lange tijd niet als een probleem werd ervaren" of dat het "fout zou zijn onze actuele bekommernis te transplanteren naar het verleden"; toch lijkt dat een vergoelijkend zwaktebod. Het was gewoon hoog tijd om terug te blikken, omdat het om zeer recente geschiedenis gaat - wat de mogelijkheid opent om getuigen te raadplegen. En omdat aan het verhaal nog iedere dag wordt voortgeschreven. (De discussie over quota is achter de rug; nu begint die over verkiesbare plaatsen.)

Het boek steekt van wal met een geschiedenis in cijfers, sinds 1830. Een boeiend overzicht, waarin ronkende maar tussen de plooiën van de geschiedenis verdwenen namen als Isabelle Blume of Marguérite De Riemaecker-Legot inhoud krijgen, en enkele markante mijlpalen en tendensen worden verduidelijkt. Deel twee gaat na

hoe vrouwvriendelijk de politieke partijen in ons land waren en zijn. Dat het socialisten en liberalen waren die zich tot in 1948 verzetten tegen de invoering van het vrouwenstemrecht – uit vrees dat dames als makke schapen hun mannen zouden volgen en de katholieken een absolute meerderheid bezorgen – is inmiddels genoegzaam bekend. Net als dat de christen-democraten het thema van de weeromstuit gingen verdedigen. De stelling van Van Molle en Gubin is evenwel dat die christen-democratische partijen vrouwen sindsdien altijd meer kansen hebben geboden dan de socialistische of liberale concurrenten. Bij de liberalen waren er louter individuele voorvechtsters aan de slag. En de socialistische partij stond lange tijd bekend als de meest misogyne mannen-onder-elkaarclub. Denk aan Louis Majors subtiele "Wijven moeten niet zoveel complimenten maken", toen een prille Nelly Maes in het parlement aandrong op het gebruik van haar eigen naam.

Speciale aandacht geven de auteurs aan de vrouwenwerkgroepen in de partijen. En dan valt het op dat "Vrouw en Maatschappij" van de CVP (waarvan Miet Smet, opdrachtgeefster van deze studie, de grondlegster was) wel zeer uitbundige lof krijgt toegezwaaid. Hoewel de eerlijkheid gebiedt dat CVP-senatrices wel degelijk "en bloc" van zich hebben laten horen tegen het asielbeleid, en dat Vrouw en Maatschappij radicaal verkiesbare plaatsen opeist bij de verkiezingen van 1999. De groep, met duizenden leden en mondige woordvoersters, loopt in de kijker, omdat ze nu eenmaal tot de grote machtspartij CVP behoort. In een derde deel tekent "Vrouw en Politiek in België" een profiel van de politica. Hoe jonger, hoe hoger geschoold, is een vaststelling. Uitermate boeiend zijn ook de antecedenten van wie nu in een regerings- of parlamentszetel zit. Op die manier valt te achterhalen wat een goede scholing of een geschikte sociale organisatie is om de sprong naar de politiek te wagen, én verkozen te worden. Na al die geschiedenis van partijen, structuren en mensen dringt één prangende en actuele vraag zich op: hoe komt het dat 50 jaar stemrecht niet voor een paritaire democratie heeft gezorgd; evenveel mannen als vrouwen dus in de vele parlementen en regeringen die ons land rijk is? Dat het zo moeilijk is die vraag te beantwoorden – ook deze studie roept op tot verder wetenschappelijk onderzoek – heeft allicht te maken met het feit dat "politiek bedrijven" zich vaak afspeelt in de coulissen, in de niet in statuten of verslagen terug te vinden wandelgangen. Deze limieten zijn overigens zeer actueel. Bij de 'moeder aller verkiezingen' in juni 1999, moet één derde van de kandidaten op alle lijsten vrouw zijn. Waar geen wet voor kan zorgen, is dat vrouwen op verkiesbare plaatsen terecht komen. Die strijd is volop aan de gang, met informele besluitvorming, merken de auteurs terecht op. Hoe voorbereid/geslepen/goed moet een kandidate zijn, en omgekeerd: hoe gaat de lokale partijafdeling om met haar kandidatuur? Stof voor nog veel meer research (ook waar het mannelijke politici betreft, trouwens). "Vrouw en Politiek in België" is in ieder geval een referentiewerk, met een aantal aardige extra's als een biografisch repertorium van alle vrouwen die ooit in een assemblee hebben gezeteld, een trits tabellen met onuitgegeven cijfermateriaal, en leuke archiefphoto's, propagandamateriaal en cartoons.

Sociaal en Cultureel Planbureau, Sociaal en Cultureel Rapport 1998. 25 jaar sociale verandering. SCP, Rijswijk, 1998, x + 790p.

In 1973 werd door de regering-Den Uyl het Sociaal en Cultureel Planbureau opgericht, dat onder meer als opdracht kreeg "te komen tot een samenhangende beschrijving van de situatie van het sociaal en cultureel welzijn hier te lande en van de op dit gebied te verwachten ontwikkelingen". Het SCP brengt van die werkzaamheden verslag uit in een groot aantal publicaties, waarvan het tweejaarlijkse 'Sociaal en Cultureel Rapport' allicht het meest gekend is. Ter gelegenheid van het zilveren jubileum kreeg het 13de rapport, dat eind 1998 verscheen, een wat aparte opzet. In 17 hoofdstukken probeert het SCP de belangrijkste ontwikkelingen te vatten die de Nederlandse samenleving de afgelopen kwart eeuw heeft gekend, en dat inzake technologie, demografie, economie, ethiek, politiek, emancipatie, gezondheid, arbeid, sociale zekerheid, huisvesting, onderwijs, justitie, vrije tijd en participatie.

Het resultaat mag er wezen: ongeveer 800 bladzijden, bijna twee kilogram en ontelbare tabellen en figuren. Het boek bevat werkelijk een goudmijn aan gegevens, en in zijn voorwoord drukt de nieuwe directeur van het SCP, Paul Schnabel, dan ook terecht de hoop uit dat dit boek zal uitgroeien tot een soort compendium voor de studie van de Nederlandse samenleving. Het rapport toont, ten overvloed, aan dat het geduldig waarnemen en meten van de werkelijkheid veel holle discussies overbodig maakt. Neem nu, gewoon bij wijze van voorbeeld - we kunnen in deze korte bespreking moeilijk alle 17 hoofdstukken van het boek overlopen - het hendaagse debat over de invloed van televisie. De cijfers van het SCP slaan spijkers met koppen: in 1995 kijken tieners 46% meer naar televisie dan in 1975. De leeftijdsgroep van 12 tot 19 jaar besteedt nu bijna 60 procent van de thuis doorgebrachte vrije tijd aan televisie kijken. Men kijkt bovendien naar andere programma's dan vijftientig jaar geleden: "Binnen de totale op Nederlandse kijkers gerichte zendtijd, verloren informatie en kunst terrein aan drama en amusement. Het gewichtig klinkende 'drama' duidt hier onder meer op speelfilms, politseries, sitcoms en soaps. Er kwamen vooral meer programma's van het soort waar toch al vaak naar gekeken werd (...)". In dezelfde periode 1975-1995 nam de tijd die door de Nederlandse bevolking wordt besteed aan het lezen van boeken af met zowat 25 procent. Een eenvoudige kennisname van deze cijfers zou heel wat discussie overtollig maken of toch althans op een hoger niveau tillen. Wel dient hierbij opgemerkt te worden dat dit rapport zich in eerste instantie richt tot een publiek van beleidsverantwoordelijken, en minder tot vaksociologen. De presentatie van de gegevens wordt daarom soms minder uitvoerig verantwoord dan men wel zou willen. Heel af en toe krijg je zelfs de indruk dat men vooral gegevens in tijdsreeksen wou persen, ook al zijn die gegevens van verschillende oorsprong en strikt genomen niet perfect met elkaar vergelijkbaar.

Toch zou men het SCP onrecht aandoen indien men dit rapport enkel zou beschouwen als een verzameling cijfers en statistieken. Elk hoofdstuk bestaat uit

een degelijke, vlot geschreven tekst die niet alleen voor beleidsverantwoordelijken, maar ook voor studenten een prima inleiding vormt tot het desbetreffende terrein. Over het algemeen worden de empirische bevindingen adequaat ingebed in de theoretische literatuur, en daarbij wordt trouwens ook verwezen naar Vlaamse auteurs als Deleeck, Elchardus en Lesthaeghe. Af en toe laten de (helaas anonieme) auteurs van het SCP zich ook wel verleiden tot bespiegelingen die ze in feite nog niet empirisch kunnen onderbouwen. Zij doen dit echter op voorbeeldige wijze: "Het is echter evenmin ondenkbaar dat hedonistische ouders weinig weerstand bieden aan de gerechtvaardigde en ongerechtvaardigde verlangens van hun kinderen en dat zij in de veelgeroemde onderhandelingshuishouding verzuimen om partij te geven (...). De veronderstelling dat in een dergelijke situatie meer burgers worden afgeleverd met een lage frustratietolerantie, is misschien ook niet te gewaagd".

Het theoretisch kader van het rapport wordt grotendeels opgehangen aan de individualiseringsthese: "In zeer algemene zin staat individualisering voor een groeiende autonomie van het individu ten opzichte van zijn directe omgeving". Het SCP bespeurt die individualisering zowel op het vlak van ethiek, als op het vlak van demografische beslissingen, arbeidsmarktparticipatie of stemgedrag. Het aantal eenpersoonshuishoudens, bijvoorbeeld, is gestegen van 12% van het totale aantal huishoudens in 1960 tot 31% in 1995. We hebben, met andere woorden, te maken met een overgang van "standaardlevensloop naar geïndividualiseerde keuzebiografie". Men kan zich hierbij natuurlijk wel afvragen in hoeverre het feit dat tieners blijkbaar massaal vastgekleusterd zitten aan het televisietoestel nog kan bestempeld worden als een "geïndividualiseerde keuze". Ik vrees dat slechts weinig mensen dit boekwerk volledig zullen lezen: men kan immers niet deskundig zijn op alle 17 domeinen die worden toegelicht. In de praktijk zal iedereen het hoofdstuk lezen over de eigen (sub)discipline, en de rest van het boek gebruiken als naslagwerk. Voor wat de Vlaamse context betreft, duikt daarbij opnieuw het eeuwige probleem op dat we voor een aantal gebieden over betere, en meer toegankelijke, cijfers beschikken voor Nederland dan voor ons eigen land. Dat leidt er soms toe dat in discussies gewoon de Nederlandse concepten worden gebruikt, zonder dat men oog heeft voor de verschillen tussen de Nederlandse en de Vlaamse samenleving. Zo krijgt men de indruk dat de veelgeroemde "keuzebiografie" in Nederland in sterkere mate wordt gerealiseerd dan in Vlaanderen.

Als Vlaamse sociologen kunnen we enkel jaloers zijn op een instelling als het SCP. Dit jubileumrapport bewijst dat een volgehouden en consistente dataverzameling na verloop van jaren vruchten afwerpt: in zekere zin profiteren we nu pas ten volle van de beslissing die Den Uyl toen heeft genomen. De afgelopen jaren heeft de federale, maar vooral de Vlaamse overheid een belangrijke inspanning gedaan om eindelijk te komen tot de uitbouw van een adequate dataverzameling. De vraag is alleen of de politieke wil zal blijven bestaan om die inspanning op een consequente manier verder te zetten.

Marc Hooghe